

EFECTE ALE CRIZELOR SOCIALE ȘI POLITICE ASUPRA COMUNICĂRII ACTORILOR PUBLICI CU ATRIBUȚII ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII DIN ROMÂNIA POSTDECEMBRISTĂ

THE EFFECTS OF SOCIAL AND POLITICAL CRISES ON THE COMMUNICATION PATTERNS OF PUBLIC ACTORS WITH ATTRIBUTES IN THE FIELD OF SECURITY IN POST-DECEMBER 1989 ROMANIA

Lect.univ.dr. Luminița CRĂCIUN*

Reprezentând forma de comunicare esențială pentru societate încă din cele mai vechi timpuri și având rolul de a informa despre viața comunității sau de a influența bunul mers al acesteia, discursul generează în permanență contexte noi (Maingueneau, 1998). Comunicarea actorilor publici oferă posibilitatea unei schimbări în percepția receptorilor-cetățeni asupra realităților sociale pe care le trăiesc, creând orizonturi particulare pentru fiecare dintre ei, conform hărții mentale pe care o posedă. În acest articol propun să identificăm efecte ale crizei sociale și politice asupra structurii și logicii discursurilor formale susținute de către actorii publici și să demonstrăm dacă aceste discursuri pot crea tensiuni și momente de risc la adresa securității naționale.

Discourse, the essential form of communication in society from time immemorial, has the role of informing about the life of the community and of streamlining its smooth development, thus permanently generating new contexts. The way in which public actors communicate can change the perception of the recipient-citizens on the social realities in which they live by creating particular representations according to the mental maps they possess.

In this article we attempt to identify the effects of social and political crises on the structure and logic of formal discourses made by public actors and to demonstrate that these discourses can create tensions in moments of risks to national security.

Cuvinte-cheie: discurs; actori publici; mesaj; receptor public activ; receptor public spectator; registru formal și informal.

Keywords: discourse; public actors; message; active recipient public; spectator recipient public; formal and informal register.

Discursul social

Orice act de comunicare al actorilor publici constituie un discurs, deoarece reprezintă forma prin care cei abilitați exprimă către cetățeni o anumită poziție față de evenimente, iar mesajul lor constituie puncte de reper în interacțiunea socială¹. Pe lângă aceasta, discursurile reflectă și legătura dintre orientarea ideologică a actorilor publici, cultura și practica enunțării la nivel micro

sau macrosocial. Prin discursul prezentat de către actorii publici ne familiarizăm cu limbajul utilizat pentru diverse tipuri de situații sociale caracterizate prin norme, valori, practici, evenimente, imagini etc., iar pe lângă conținutul comunicării identificăm poziția lor față de cele comunicate (atitudine neutră, obiectivitate, implicare etc.). În teoria lui M. Foucault (1995), discursul nu este doar construcție lingvistică, el cuprinde și o serie de elemente materiale care constituie mediul din care se comunică (instituția, spațiul public, obiecte, dovezi materiale etc.) și care își pun amprenta asupra acestuia².

Orice discurs e un act singular, care aparține cuiva, se petrece la un moment dat, într-un anume

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: craciun.luminita@myunap.net

loc. E. Benveniste instituie axa *eu-aici-(a)cum-tu* (comunic într-un anumit spațiu și timp, într-un anumit mod, în raport „cu tine”, așa „cum te definesc” și cum mă „definesc” în calitate de comunicator)³. Ponderea uneia dintre categoriile propuse de către Benveniste ne poate oferi imaginea importanței pe care o acordă opiniei publice actorii sociali din România postdecembristă. De altfel, trebuie să distingem între identitatea socială a comunicatorului și identitatea discursivă, construită prin discurs. De asemenea, Foucault afirmă că actorul social nu poate fi considerat autorul „absolut” al discursului, ci el comunică în limitele unui regim discursiv în care respectă anumite forme specifice sau reguli discursive ale sferei de activitate.

În analiza discursului actorilor publici trebuie luată în calcul relația dintre organizarea textuală a discursului și situația de comunicare, mai ales atunci când vorbim despre crize sociale sau politice, deoarece tensiunea evenimentelor determină modificări ale enunțării atât la nivel lingvistic, cât și la cel pragmatic. Conform Charaudeau (2005:40): „Orice discurs se instituie la intersecția unui câmp de acțiune – un loc al interacțiunilor simbolice organizat în funcție de raporturile de forțe – și un câmp de enunțare la nivelul căruia acționează mecanismele de punere în scenă a limbajului”⁴. Cu alte cuvinte, analiza discursului pune în evidență relația dintre un mod de enunțare și un loc determinat social.

Discursul și crizele sociale și politice

Pe parcursul construirii societății democratice dorite de către români, după Decembrie 1989, au apărut diferite momente de tensiune politică și socială identificate sub numele de crize⁵ care au determinat exprimarea diferitelor poziții de către principalii actori publici în discursuri oficiale sau în cursul desfășurării evenimentelor.

Sociologia pune crizele pe seama unor fenomene precum inechitatea socială, scăderea motivației și a inițiativei, revolta împotriva autorității defecțiuni la nivelul mecanismelor de control social, declinul achizițiilor morale familiale, comunitare, civice și religioase etc. Cu toate că mass-media reflectă permanent aspectele vieții sociale și prezintă informații referitoare la nivelul

insatisfacției cetățenilor, crizele apar, de obicei, în momente neprevăzute și în forme de manifestare neașteptate, ceea ce determină reacții diferite din partea actorilor cu responsabilități în domeniul securității naționale.

Politologii caută explicații pentru situațiile de criză în sfera politică, punând sub analiză eficiența conducerii politice, a guvernării, consistența și coerența sistemului politic, abilitatea partidelor politice de a preveni și de a rezolva anumite probleme economice, politice, sociale care degenerază în conflicte și, implicit, în adevărate crize de natură diferită care aduce prejudicii iremediabile. În plan politic, criza se manifestă prin creșterea numărului partidelor politice, migrația de la un partid la altul, nediferențierea doctrinelor, apariția și proliferarea extremismului, exacerbarea luptei pentru putere, creșterea neîncrederii populației în clasa politică, incoerența și lipsa de realism a programelor politice, mai ales a celor de guvernare, campanii electorale murdare, corupție, terorism politic⁶.

Există așadar abordări diferite ale fenomenului de criză în funcție de domeniul de activitate în care se manifestă sau interpretarea dată de domeniul științific care se preocupă de studiul cauzelor, apariției și manifestării, precum și a consecințelor disfuncționalităților apărute în societatea umană.

Exercițiul democratic manifestat după 1989 s-a concretizat în pluripartitism și alternanța la guvernare, tensiunile apărând în preajma alegerilor sau, din cauza presiunilor sociale, în reconfigurările guvernului.

Crizele sociale și politice constituie prilej de punere în scenă a discursului de către actorii publici (politicieni, lideri sindicali, directori/manageri ai instituțiilor sau ai companiilor implicate etc.), deoarece el este o reflectare a lumii ca spectacol și orice deviere a cursului vieții sociale se reflectă și asupra comunicării către opinia publică. Utilizând limbajul verbal și nonverbal pentru a-și atribui o poziție față de conținutul pe care îl comunică și față de interlocutori, actorii publici realizează dimensiunea strategică și dramaturgică a comunicării. De altfel, D. Wolton aprecia că o societate se caracterizează prin existența mai multor scene și că „există un timp și o scenă pentru fiecare situație socială”⁷, iar discursul ocupă prim-planul spațiului public⁸.

Studiu de caz – discursuri ale actorilor publici referitoare la două momente de criză: mineriada din iunie 1990 și manifestațiile contra proiectului minier de la Roșia Montană

Momentele critice importante care au marcat viața cetățenilor români imediat după Revoluția din Decembrie 1989 îl constituie mineriadele, acțiuni organizate, conform opiniilor unor analiști, la comanda conducerii politice ale acelei perioade, ca reacție la complexul de acțiuni protestatere împotriva pericolului comunist organizate la Timișoara și București de către tinerii și adepții politicilor liberal-țărăniște, de dreapta.

De obicei în cazul acțiunilor publice (manifestări de susținere sau de protest) cu un număr mare de participanți este așteptat discursul mobilizator al principalilor actori publici pentru desfășurarea cu succes a manifestațiilor, precum și discursul evaluator, de mulțumire sau de reproș, în funcție de rezultatul obținut.

Luând în considerare faptul că discursul reprezintă o formă a comunicării cu accentuată intenție de influențare se poate face o succintă analiză a elementelor sale componente pentru a putea surprinde specificul fiecăruia. Astfel, *emișătorul* este reprezentat de institutul prezidențial care, la momentul acela postrevoluționar, reprezenta, pentru o mare parte a populației României, simbolul dreptății și al democrației câștigate prin sacrificii. Mesajele acesteia erau formulate de către principalul actor public într-un registru stilistic ce era tributar regimului comunist al cărui activist de frunte a fost. *Publicul receptor* poate fi împărțit în patru categorii: *un public țintă* reprezentat la început de către cetățenii Capitalei, apoi de către mineri față de care mesajul este formulat în mod direct; *un public protestatar* aflat în Piața Universității, etichetați prin discurs ca *elemente fasciste, elemente incitante, drogați*, împotriva cărora este orientată acțiunea de reprimare prin mesaj; *un public pasager* format de către trecătorii aflați întâmplător sau din motive aleatoare în zona evenimentelor; *un publicul spectator* aflat în fața ecranelor de televiziune care percepe doar imaginea unei realități filtrate de mijloacele tehnice de comunicare. Canalul de transmitere, Televiziunea Română, ca instituție simbol al libertății și democrației, principal canal de transmitere a mesajului audiovideo, care beneficiase

de o „pală” de libertate după căderea comunismului. Având acoperire națională, Televiziunea Română reprezenta, la acel moment, principala sursă de informații referitoare la viața socială și politică pentru toți cetățenii.

În cazul mineriadelor s-a folosit același scenariu de „intoxicare media” ca la Revoluția din Decembrie 1989, și anume acela prin care televiziunea și radioul național reprezentau principalele medii de transmitere a informațiilor. S-a mizat mult pe impactul emoțional al discursului însoțit de imagini, pe faptul că timpul foarte scurt de la revoluție nu a putut șterge din memoria colectivă imaginile atrocităților și victimelor ce s-au înregistrat, iar sosirea minerilor înarmați cu bâte și lopeți pot inspira teama celor care manifestau în Piața Universității, amintind de forțele polițienești care au acționat fără discernământ.

Datorită politicii de uniformizare a opiniei publice prin folosirea sloganului „cine nu e cu noi e împotriva noastră” de către serviciile de securitate din perioada comunistă și a imaginii de eliberator, în perioada imediat postrevoluționară Ion Iliescu a mizat pe inteligența noncritică a audienței.

Discursul-apel al principalului actor public, președintele Ion Iliescu, a fost adresat, mai întâi, către cetățenii Capitalei pentru a restabili ordinea dorită de către conducătorii politici și pentru a risipi manifestații către care protestau, de altfel, pentru instaurarea unei democrații reale (susținătorii Proclamației de la Timișoara, 20 martie 1990), pentru înlăturarea foștilor activiști de partid din funcțiile de conducere ale statului.

„Este clar că ne aflăm în fața unei tentative organizate de a răsturna prin forță, prin violență dezlănțuită, conducerea aleasă în mod liber și democratic la 20 mai 1990. Ne adresăm tuturor cetățenilor capitalei, în numele democrației câștigate prin alegeri libere, să respingă cu toată hotărârea actele iresponsabile de violență și să sprijine organele de ordine în restabilirea situației de calm și legalitate. Chemăm toate forțele conștiente și responsabile să se adune în jurul clădirii Guvernului și Televiziunii pentru a curma încercările de forță ale acestor grupuri extremiste, pentru a apăra democrația atât de greu cucerită”⁹.

În discursul-apel se identifică elementele simbol redade prin nominalizarea instituțiilor puternic valorizate în acea perioadă, diferite ca tip de activitate, una reprezentând puterea politică

(guvernul), alta purtând încă importantul rol de mijlocitor în victoria revoluției decembriste (Televiziunea). Mesajul este adresat publicului identificat prin sintagma *cetățenii capitalei*, iar rolurile de actori publici sunt jucate de către președinte și alți conducători ai statului la acel moment. Asumarea mesajului este realizată prin utilizarea formei de pronume personal, persoana I, numărul plural (*ne*) și a formelor verbale corespunzătoare (*ne aflăm, ne adresăm, chemăm*), iar îndemnul apelului este adresat către persoana a III-a, nr. pl. (cetățenii/ei – *să respingă, să sprijine, să se adune*). În fiecare dintre cele trei fraze care alcătuiesc discursul întâlnim referința la *democrație/democratic*, vocabule utilizate pentru a încerca, la nivelul cetățenilor, conștientizarea importanței pe care a dobândit-o opinia și alegerea fiecăruia în societatea nou constituită. Identificăm o antonimie între sintagmele *democrație câștigată prin alegeri libere* și *democrație atât de greu cucerită* datorată intenției de valorificare a apelului la memoria colectivă în ceea ce privește efortul realizării și pentru salvarea aparenței în legătură cu alegerile libere, văzute ca succes câștigat.

Utilizarea repetată a lexemelor simple (*forță* – două utilizări, *violență* – două utilizări), a unor structuri lingvistice (*acte iresponsabile de violență, grupuri extremiste, încercările de forță*) din repertoriul agresivității, precum și a infinitivului verbelor *a curma* și *a apăra* contribuie la creșterea tensiunii momentului și la aceea de influențare în scopul aprecierii acțiunii minerilor.

Antonimia este prezentă și prin verbele *să respingă* și *să sprijine*, din dorința de a mobiliza în acțiunea de reprimare a manifestațiilor grupurilor din Piața Universității.

Discursul pentru mobilizarea cetățenilor capitalei și invitația adresată minerilor de a veni la București au fost completate cu interviuri date jurnaliștilor televiziunii naționale. Discursurile se caracterizează prin abundența lexemelor din registrul semantic negativ prin care s-a încercat distribuția vinovăției și responsabilității către cei aflați în opoziție cu puterea:

„Așa cum ați văzut,/ de astă dată/ avem de-a face cu elemente de-a dreptul fasciste, /cu elemente incitante,/ unele dintre ele drogate...”¹⁰ (Iliescu).

Nominalul *elemente* nu trimite la un referent precis, presupunând fie necunoașterea, fie temerea; are valoare emfatică, cu sens negativ, explicat de

determinările ulterioare, iar utilizarea locuțiunii adverbiale *de astă dată* sinonimă cu *acum* face trimitere aluzivă la evenimente asemănătoare, repetabile, întâmplare în trecut (*altă dată*). Locuțiunea adverbială *de-a dreptul* conține o valoare semantică ce nu mai permite contestarea.

Adjectivele *fascist, drogat* exprimă limita maximă a pericolului și a decăderii, valori respinse de societatea comunistă, dar și de cea democratică, reprezentând exprimarea indirectă a obiectivului de chemare pentru eliminarea forțelor ostile și de delimitare față de acestea.

Discursul de evaluare apreciativă urmează modelul antedecembrist, al regimului ceaușistocomunist în care pronumele nehotărât *tuturor* era frecvent utilizat fără a avea un referent precis determinat¹¹, ci numai pentru a simboliza ideea de egalitate, unitate, fraternitate. De asemenea, este adresat celor care nu au beneficiat de o pregătire și o instruire specială, nu au informații diverse, în schimb oferă disponibilitatea forței pe care o posedă.

Vă mulțumesc încă o dată tuturor/ pentru ceea ce ați demonstrat și în aceste zile; /că sunteți o forță puternică,/ cu o înaltă disciplină civică, muncitorească, /oameni de nădejde și la bine, dar mai ales la greu!...

Utilizarea perfectului compus al verbului *a demonstra* induce convingerea legată de o acțiune finalizată, dovedită, fără echivoc, iar adverbul de întărire „și” în asociere cu conjuncția adversativă „dar” au rolul de a evidenția importanța unei acțiuni reușite, repetate.

*Aci sunt reprezentanții Guvernului, ai Ministerului Transporturilor... în mod organizat, în mod eșalonat, ordonat să asigurăm această deplasare ordonată a tuturor spre locurile dumneavoastră*¹².

Asumarea discursului este făcută prin menționarea reprezentanților instituțiilor de conducere ale statului și prin utilizarea adjectivului posesiv *noastre* în formula: „vă rog să transmiteți salutățile noastre”, iar forma regională, familiară a adverbului de loc *aici (aci)* contribuie la diminuarea distanțelor formale dintre actorii publici și participanții la acțiunea de forță, minerii. Mai mult, satisfacția pentru îndeplinirea obiectivelor propuse este formulată în termenii urărilor familiale (*multă sănătate, să ne vedem cu bine*). Pentru evidențierea rolului îndeplinit de către mineri se utilizează

repetiția pronumelui de politețe *dumneavoastră* și reluarea acestuia prin pronumele nehotărât *toți*.

Valoarea afectivă este pusă în evidență prin adjectivul *călduroase* din sintagma *salutările noastre călduroase* și prin valoarea semantică a expresiei idiomatice *a fi cu inima alături de noi*¹³.

În discursul justificativ adresat jurnaliștilor străini referitor la urmările descinderilor minerilor la București, președintele Ion Iliescu a încercat să scoată în evidență doar aspecte pozitive: prin folosirea propoziției negative cu adjectiv negativ (*nu este niciun mort*), prin locuțiunea adverbială de întărire *sigur că/desigur că*, prin adverbul de întărire și în sintagma *și lucruri bune*.¹⁴

Perioada mineriadelor a reprezentat o acumulare de tensiune¹⁵, dar și un risc de securitate alimentate prin intermediul televiziunii naționale. La acel moment, ilustrarea pe ecrane a vieții sociale pentru cetățenii români era ceva nou, puteau vizualiza și interpretata mișcările de protest din capitala țării, precum și măsurile de contracarare a acestora, chemările și declarațiile principalului actor public cu responsabilitate pentru securitatea națională, demonstrându-se încă o dată (după Revoluția din Decembrie 1989) că „există situații în care logica puterii și a raportului de forță este superioară celei a comunicării”¹⁶.

Cel de-al doilea moment selectat pentru analiză și identificat ca situație de criză socială îl reprezintă manifestațiile cetățenilor din întreaga țară, dar și din afara acesteia (Chicago, Londra etc.), față de aprobarea de către guvern și trimiterea către parlament a unei legi privind începerea exploatărilor de la Roșia Montană, proiect al companiei Gold Corporation, care au culminat în septembrie 2013. Proiectul cu privire la deschiderea exploatărilor de aur de la Roșia Montană, demarat încă din anul 1997, a stârnit nenumărate controverse din cauza pericolului de poluare a mediului din zonă.

Dacă la începutul perioadei postrevoluționare soluționarea crizelor era așteptată doar din partea instituției prezidențiale, în anul 2013 putem constata prezența mai multor „voci” ale actorilor publici cu rol de decizie în politica statului: lideri de partid, miniștri, primul ministru, președintele camerei deputaților și președintele României, în calitate de emițători ai procesului de comunicare. Mai mult chiar, având în vedere importanța proiectului pentru economia României, pe de o parte, dar și lupta politică dintre partide, pe de alta, are loc o

diversitate în formele de elaborare a mesajelor.

Receptorii mesajelor pot fi grupați în mai multe categorii:

- *public receptor activ* – protestatarii care manifestau împotriva proiectului în orașe sau în mediul on-line, susținătorii proiectului, respectiv locuitorii din zonă pentru care începerea lucrărilor ar însemna rezolvarea problemei locului de muncă și angajații/colaboratorii firmei Gold Corporation;
- *public receptor pasiv* sau *spectator* cetățenii români neimplicați în această activitate.

Canalele de transmitere a mesajelor au fost multiple: numeroase canale de televiziune, radio și publicații de presă, precum și mediul on-line.

În ceea ce privește discursul, ca formă de comunicare a mesajelor, se observă că cele ale președintelui Traian Băsescu se caracterizează printr-o continuitate în susținerea opiniilor. Atât în 2004¹⁷, cât și mai târziu¹⁸, în 2011, este afirmată încrederea în rezultatele favorabile în ceea ce privește creșterea nivelului de trai al cetățenilor din zonă, precum și beneficiile economice pentru statul român, singurele rezerve fiind legate de măsurile de protejare a mediului pentru care afirmă că va ține cont de părerile specialiștilor.

„În orice caz, un asemenea proiect nu poate fi început fără un aviz al Comisiei Europene. Problema este ca Guvernul să aibă curaj să spună, în primul rând românilor, că acest proiect trebuie început și dus la bun sfârșit – cu protecția mediului, cu obligația celor care exploatează să refacă mediul și reîmpărțire a drepturilor din exploatarea zăcămintului de aur, argint și alte metale”¹⁹.

Pentru a fi convingător în mesajul său identificăm locuțiunea adverbială de întărire *în orice caz* și locuțiunea verbală *a duce la bun sfârșit* precedată de verbul cu sens condițional *trebuie*. Interogația retorică *Ce țară stă cu o asemenea avere în pământ fără să găsească soluții să o pună în valoare?* în care adverbul *asemenea* semnifică superlativul absolut completează ideea de susținere a proiectului.

Și președintele Camerei Deputaților, Valeriu Zgonea, declara că este un susținător al proiectului și, în septembrie 2013, deplasându-se la Roșia Montană ca urmare a protestelor și vizitând galeria minieră Cătălina Monulești, a afirmat că cei care sunt împotriva proiectului trebuie să propună soluții pentru locuri de muncă, el adăugând: „Nu poți să fii numai așa, Gică contra”²⁰. Observăm în

discursul său stilul colocvial și introducerea unei expresii familiare (*a fi Gică contra*) ca urmare a presiunii mulțimii localnicilor care revendicau locuri de muncă în zonă.

Un caz particular îl reprezintă discursurile primului ministru, Victor Ponta, preocupat mai mult de interesul vieții politice și al contradicției cu președintele Traian Băsescu, încercând în orice ocazie să formuleze acuze și replici acide. Opinia favorabilă pentru proiectul firmei Gold Corporation a constituit încă o ocazie de a-i transmite acuze grave (*ca și în 2004, Traian Băsescu își protejează sponsorii din campanie, împotriva intereselor României*) și de a influența opinia publică în defavoarea acestuia²¹. Pentru a completa acuzațiile, acesta recurge la registrul informal afirmând că președintele „se gândește doar la buzunarele sale și niciodată la interesele României”.

Cu altă ocazie, în discursul susținut la lansarea viziunii USL pe Mediu, în octombrie 2011, prim-ministrul a îmbinat ironia cu acuzațiile de corupție, generalizate de data aceasta către întreaga clasă politică:

„Aș vrea să îl parafrazez pe președintele Traian Băsescu, care a spus că din 1997 proiectul este blocat pentru că politicienii au fost lași. Eu spun că din 1997 este blocat și va fi în continuare pentru că nu toți politicienii pot fi cumpărați, așa cum e cumpărat președintele Traian Băsescu, cum sunt cumpărați alții din toate partidele”.

Continuând, Victor Ponta a arătat că proiectul Roșia Montană nu privește pensia președintelui Traian Băsescu, ci interesul național al României și, în stil caragialesc, viitorul acesteia:

„Proiectul de la Roșia Montana e despre interesul național al României, despre viitorul României, despre riscurile pe care România trebuie sau nu trebuie să și le asume. Nu e un proiect pentru pensia președintelui Traian Băsescu, nu e un proiect prin care plătim datoriile din campanie ale nimănui, nu e un proiect ca să câștig cinci voturi la Alba Iulia”²².

Aceste replici incisive, cu atac direct către persoana ce îndeplinește cea mai înaltă funcție în stat, pe fondul nemulțumirilor cetățenilor români legate de posibila poluare a mediului prin exploatarea miniere de la Roșia Montană, reprezintă riscuri de securitate deoarece creează impresia de instabilitate politică.

În ceea ce privește susținerea opiniilor există

fluctuații între acceptare și respingere, în divagarea de la tema subiectului, în funcție de presiunea opiniei publice și din dorința păstrării poziției de lider al partidului și al guvernului, fără a avea o informare suficientă în problematicile abordate²³. Aceasta se observă și în discursul ocazionat de interviul la canalul România TV în perioada manifestațiilor împotriva proiectului:

„Există un război economic care s-a pliat pe niște manifestații normale, de bună-credință, care este, în baza informațiilor pe care eu le dețin, din două direcții: în mod sigur, există interese economice din afara României ca România să nu își redeschidă mineritul în ansamblu – nu vorbim doar despre aur sau despre cianuri, ci de minerit – și ca România să nu fie independentă economic din punct de vedere al gazelor. E normal, cine vrea prin jurul nostru să avem gazele noastre, să nu le mai importăm, și cine vrea să avem resurse naturale importante? Nu cred că cineva vrea cu adevărat și în mod clar există și acest gen de influență”²⁴.

Afirmațiile referitoare la un *război economic, la interese economice din afara României, la independența legată de gazele naturale*, cu aluzie direct la Rusia, reprezintă un afront diplomatic care poate determina reacții din partea statului rus și reprezintă risc la adresa securității naționale.

Concluzii

În acest articol m-am oprit asupra analizei discursurilor principalilor actori publici cu responsabilități în domeniul securității naționale susținute în perioada desfășurării a două momente de criză socială și politică diferite prin amploare, formele de manifestare și prin distanțarea temporală față de Revoluția din Decembrie 1989. Chiar dacă aceasta a marcat trecerea la o societate democratică, societatea românească a păstrat, o vreme, caracteristicile ideologice ale perioadei comuniste.

Am ales ca prim reper criza generată de mineriada din iunie 1990, apoi pe cea datorată manifestațiilor de protest contra proiectului firmei Gold Corporation de la Roșia Montană, din perioada 2011-2013.

Analiza efectuată a pus în evidență faptul că, mai mult decât orice alt moment al evoluției societății, crizele sociale și politice produc efecte la nivelul discursurilor, rezultând schimbări mai mult sau mai puțin intenționate de către autorii lor. De

altfel, întregul proces de comunicare de la nivelul societății suferă modificări încercând să satisfacă nevoia de informare a populației în legătură cu evenimentele în desfășurare. Am constatat că numărul discursurilor și al „vocilor” care transmit mesaje a crescut de-a lungul perioadei 1990-2013, iar responsabilitățile funcțiilor publice au fost mai mult sau mai puțin asumate, fapt care ar putea crea condițiile unei crize de securitate. Situațiile de criză impun întotdeauna constituirea unei celule de criză în care responsabilitatea comunicării trebuie asumată, iar mesajele transmise trebuie să nu fie contradictorii.

Presiunea exercitată asupra actorilor publici de către opinia publică prin organizarea diferitelor manifestații și proteste, precum și insistența jurnaliștilor din mass-media în aflarea detaliilor legate de momentele crizelor sunt factori contributivi la generarea de schimbări. Acestea se concretizează în inconsecvența susținerii opiniilor, omisiuni sau declarații false, inserarea secvențelor registrului informal în registrul formal al discursurilor și delegarea responsabilităților către alți actori publici.

Am constatat că mecanismul de autoapărare al actorilor publici a funcționat diferit în cele două cazuri analizate: în cazul mineriadei, actorul public principal, președintele Ion Iliescu, a apelat la negarea informației jurnaliștilor de la televiziunea italiană RAI 2 referitoare la victimele mineriadei încercând să supraliciteze acțiunile de reconstrucție ale minerilor; în cel de-al doilea caz, prim-ministrul a încercat în permanență să paseze responsabilitatea în sarcina președintelui și să recurgă la o interpretare defensivă, prin interpunerea în discurs a altui subiect de importanță strategică pentru România (resursele de gaze naturale).

Canalul de transmitere a discursurilor a fost, în principal televiziune, cu precizarea că în primul caz nu exista încă televiziunea privată, iar autoritatea actorilor publici era completată de aceea a Televiziunii Române, ca factor important în desfășurarea Revoluției din Decembrie 1989. În cel de-al doilea caz, discursurile transmise cetățenilor români prin diversele canale de televiziune au fost fie filtrate, fie interpretate de către jurnaliști în diversele emisiuni, fie selectate în funcție de orientarea politică a proprietarilor de trusturi mass-media. De aceea, analiza întreprinsă s-a concentrat doar fragmente din declarațiile actorilor publici

redate de MEDIAFAX.

Discursurile publice ale actorilor cu responsabilități în problema securității naționale, mai ales în situațiile de criză socială și politică, trebuie să urmărească registrul formal, elaborat cu un limbaj coerent, precis și referențial, fără aluzii sau trimiteri acuzatoare către mediul internațional, fără intrarea în polemici ale căror cauze sunt altele decât cele ale subiectului crizei.

Această lucrare a fost posibilă prin sprijinul financiar oferit prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, cofinanțat prin Fondul Social European, în cadrul proiectului POSDRU/159/1.5/S/138822, cu titlul „Rețea Transnațională de Management Integrat al Cercetării Doctorale și Postdoctorale Inteligente în Domeniile „Științe Militare”, „Securitate și Informații” și „Ordine Publică și Siguranță Națională” – Program de Formare Continuă a Cercetătorilor de Elită – „SmartSPODAS”.

NOTE:

1 „Adesea se consideră, în mod eronat, că numai un anumit tip de comunicare este și *discurs*... În fapt, orice act de comunicare este și un *discurs* pentru că de fiecare dată actorul social comunică nu doar un conținut anume, ci și poziția sa în legătură cu acel conținut. Discursul indică modul în care un actor social utilizează un limbaj (conversațional, științific, administrativ etc.), precum și alte surse comunicaționale (comportament nonverbal, diverse mijloace de comunicare etc.) pentru a construi un *punct de vedere* sau o *poziție* în legătură cu ceea ce se comunică și în raport cu interlocutorii”. Camelia Beciu, *Sociologia comunicării și a spațiului public*, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 32.

2 *Ibidem*, p. 50.

3 *Ibidem*, p. 35.

4 Camelia Beciu, *Comunicare și discurs mediatic. O lectură sociologică*, Editura Comunicare.ro, București, 2009.

5 Dicționarele de sociologie definesc criza ca „o perioadă, în dinamica unui sistem, caracterizată prin acumularea accentuată a dificultăților, izbucnirea conflictuală a tensiunilor, fapt care face dificilă funcționarea sa normală, declanșându-se puternice presiuni spre schimbare – C. Zamfir, L. Vlăsceanu (coord.), 1993 : 145 apud Coman, Cristina, *Comunicarea de criză. Tehnici și strategii*, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 15 sau „acel moment în care mecanismele de control și identitatea unui grup sunt supuse unei încercări, în general neprevăzute, considerată tranzitorie, periculoasă și cu o rezolvare nesigură – Boudon et al. 1996:73 apud Cristina Coman, *Comunicarea de criză. Tehnici și strategii*, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 15.

6 Gheorghe Văduva, Mihai Dinu, *Crizele politico-militare la început de mileniu*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, p. 7.

7 Dominique Wolton, *Despre comunicare*, Editura Comunicare.ro, București, 2012, p. 186.

8 *Idem*, p. 225.

9 <https://www.youtube.com/watch?v=ITCamWpGgnk>

10 <https://www.youtube.com/watch?v=ITCamWpGgnk>

11 „Doresc numai să mulțumesc tuturor oamenilor muncii din Capitală” <http://jurnalul.ro/scinteia/din-arhivele-cc-al-pcr/discursul-lui-ceausescu-la-mitingul-din-piata-republicii-528173.html> apud Arhivele Naționale, Fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dos. nr. 78/1989, accesat la 20.11.2014.

12 Film documentar Stere Gulea, Vivi Drăgan Vasile, Sorin Ilieșiu, <https://www.youtube.com/watch?v=ITCamWpGgnk>, accesat la 20.11.2014.

13 *Ibidem*.

14 *Nu este niciun mort provocat de mineri, sigur că la rândul lor au făcut și lucruri bune. Ei au ajutat ca să fie curățată Piața Universității de urmele vandalismelor din ajun și reluarea traficului, ei au pus mâna pe sapă și au refăcut spațiul verde din fața Teatrului Național* (transcript interviu Ion Iliescu pentru Televiziunea Rai 2-<https://www.youtube.com/watch?v=ITCamWpGgnk>, accesat la 20.11.2014).

15 „Din cauza mediatizării excesive a tensiunilor, comunicarea deține un rol semnificativ în tot acest joc... Se creează impresia că nu mai există nimic altceva în afara crizei. Aceasta invadează, destabilizează totul”. Dominique Wolton, *Despre comunicare*, Editura Comunicare.ro, București, 2012, p. 187.

16 *Ibidem*.

17 Interviul acordat de către Președintele României, domnul Traian Băsescu, cotidianului „Adevărul” (publicat în numărul de joi, 6 ianuarie 2005): „Sincer, îl susțin, mi se pare realist și necesar... Eu cred că pentru zonă nu este o soluție rea. Este însă o părere de politician și nu una de specialist și vă asigur că voi ține cont de punctul de vedere al specialiștilor”.

18 „Pe cei care vorbesc despre distrugerea mediului îi invit să meargă acum la Roșia Montană. Eu am fost de trei ori. E adevărat, niciodată ca președinte al României. Am susținut și susțin proiectul, cum susțin orice tip de dezvoltare industrială”, declarație din 18.08.2011, <http://www.mediafax.ro/politic/basescu-proiectul-rosia-montana-trebuie-facut-dar-cu-renegocierea-partajarii-beneficiilor-8630726>, accesat la 20.01.2015.

19 *Ibidem*.

20 <http://www.mediafax.ro/politic/zgonea-cei-care-resping-proiectul-rosia-montana-sa-aduca-solutii-nu-pot-fi-doar-gica-contra-11374063>, accesat la 20.01.2015.

21 „Cred că mai întâi trebuie să discutăm despre transparența fondurilor Gold Corporation pentru a sponsoriza persoane politice și mass-media. Gold Corporation ar trebui să facă publice toate persoanele politice, fie că sunt de la PSD, PNL sau PDL, pe care le-a sponsorizat, pentru că la

Băsescu știm sigur că a fost, probabil și la Roberta Anastase. Altminteri, riscăm să avem în România cel mai grav caz de lobby și corupție politică”, declarație din 19.08.2011, <http://www.mediafax.ro/politic/ponta-in-cazul-rosia-montana-basescu-isi-protejeaza-sponsorii-din-campania-electorala-8633571>, accesat la 25.01.2015.

22 Declarație din 6.10.2011, <http://www.mediafax.ro/politic/ponta-proiectul-rosia-e-si-va-fi-blocat-pentru-canu-toti-politicienii-pot-fi-cumparati-ca-basescu-8842830>, accesat la 20.01.2015.

23 „Eu am fost împotriva proiectului Roșia Montană prima dată, înainte să cunosc aproape nimic despre proiect, pentru că era susținut de Traian Băsescu și am zis că dacă îl susține Traian Băsescu, sigur că e ceva rău”, a spus premierul, într-un interviu acordat Antena 3, la 11.09.2013, <http://www.mediafax.ro/politic/ponta-am-fost-impotriva-proiectului-rm-gc-inainte-de-a-l-cunoaste-pentru-ca-era-sustinut-de-basescu-11317689>, accesat la 25.01.2015.

24 Declarația lui Ponta, la România TV, <http://www.mediafax.ro/social/ponta-despre-manifestatiile-privind-rosia-montana-in-mod-sigur-exista-interese-economice-din-afara-romaniei-11348818>, accesat la 20.01.2015.

BIBLIOGRAFIE

Abric Jean-Claude, *Psihologia comunicării. Teorii și metode*, Editura Polirom, Iași, 2002.

Beciu Camelia, *Comunicare și discurs mediativ. O lectură sociologică*, Editura Comunicare.ro, București, 2009.

Beciu Camelia, *Sociologia comunicării și a spațiului public*, Editura Polirom, Iași, 2011.

Coman Cristina, *Comunicarea de criză. Tehnici și strategii*, Editura Polirom, Iași, 2011.

Moscovici Serge, *Influența socială și schimbarea socială*, Editura Polirom, Iași, 2011.

Văduva Gheorghe, Dinu Mihai, *Crizele politico-militare la început de mileniu*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.

Wolton Dominique, *Despre comunicare*, Editura Comunicare.ro, București, 2012.

<https://www.youtube.com/watch?v=ITCamWpGgnk>

<http://www.mediafax.ro>

<http://jurnalul.ro/scinteia>